

СТАНОВИЩЕ

**от доц. Анна Петрова Георгиева, д.оз.,
Катедра „Здравни грижи“,
Факултет „Обществено здравеопазване“,
Медицински университет – Варна
вътрешен член на научно жури**

на дисертационния труд на Ивелина Драгиева Добрева

**на тема ”Социално-психологичен и диагностичен подход на медицинския
лаборант като част от мултидисциплинарен екип за лечение на пациенти със
SARS-COV-2”**

**за присъждане на образователната и научна степен ”доктор”
в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.4.Обществено здраве,
научна специалност: Управление на здравните грижи**

Научни ръководители:

Доц. Емилия Георгиева, д.оз.

Доц. Д-р Цветелина Търпоманова, д.м.

Данни за процедурата

Настоящото становище представям в качеството си на член на Научно жури, определено със Заповед № Р-109-51 от 15.02.2024г. на Ректора на Медицински университет – Варна за осигуряване на процедура по защита на дисертационен труд на тема ”Социално-психологичен и диагностичен подход на медицинския лаборант като част от мултидисциплинарен екип за лечение на пациенти със SARS-COV-2” на Ивелина Драгиева Добрева, докторант в Катедра „Здравни грижи”, Филиал Сливен към Медицински университет – Варна. На първо заседание на Научното жури съм определена да представя становище за дисертационния труд.

Със заповед на Ректора на Медицински Университет – Варна № Р-109-303 от 27.07.2022г. Ивелина Драгиева Добрева е зачислена като докторант в самостоятелна форма на обучение в Катедра „Здравни грижи“, Филиал Сливен към Медицински университет – Варна, за придобиване на образователна и научна степен „Доктор” в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4.Обществено здраве, по научна специалност „Управление на здравните грижи”. Предвид предложение с вх. № 031-17/08.02.24г. на проф. Иван Стоянов Александров, д.пс.н., Директор на Филиал Сливен към Медицински университет – Варна, с решение на Академичния съвет по протокол № 82/12.02.2024г. на основание чл. 24, ал. 6 и чл. 30, ал. 3 от ППЗРАСРБ и чл. 68, ал. 1 от Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет- Варна, Ивелина Драгиева Добрева е отчислена с право на защита със Заповед на Ректора на МУ-Варна № Р-109-51 от 15.02.2024г.

Представените административни документи и материали са подготвени и представени в точно съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение, както и с Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна.

Биографични данни и кариерно развитие на докторантката

Ивелина Драгиева Добрева е родена на 14.05.1971г. Придобива специалност „Медицински лаборант“ през 1990г., като завършва УПК в ИПЗК – гр. Пловдив, а през 1995г. завършва полувисше образование, по специалност „Медицински лаборант“ в ПМИ – гр. Пловдив. Надгражда последователно образованието си, придобивайки ОКС „Бакалавър“ в Тракийски Университет, Медицински факултет – гр. Стара Загора (2011г.) и ОКС „Магистър“ в Медицински университет – гр. Пловдив (2015г.) по специалността „Управление на здравните грижи“. Ивелина Добрева започва професионалния си път през 1990г. като медицински лаборант в ОРБ – гр. Стара Загора. Впоследствие продължава да работи на позиция медицински лаборант в УМБАЛ „Проф. Ст. Киркович“ – гр. Стара Загора (.10.1996г. – 30.04.2006г.), ДКЦ „Ритъм“(01.05.2006 -11.02.2011г.) – гр. Стара Загора и МЦ-МК Берое ЕООД гр. Стара Загора“ (от 2012г. – до сега). Паралелно от 01.03.2011г. Ивелина Добрева стартира преподавателската си кариера в Медицински колеж към Тракийски университет – гр. Стара Загора, а от от 2016г. – до сега заема длъжност: „Старши преподавател“ в Медицински колеж към Тракийски университет – гр. Стара Загора. Ръководи занятия на студенти от специалност „Медицински лаборант“ по учебните дисциплини „Клинична лаборатория“ и „Клинична практика“. Владее английски, френски и руски език. Председател е на синдикална организация към Медицински колеж, член е на тристранна комисия към Тракийски Университет, на комисията по Академична етика към Тракийски Университет, на Лайънс клуб Стара Загора. Множеството публикации, участия в научни форуми, в проекти, в международни мобилности по програма Еразъм са свидетелство за непрекъснатия стремеж на Ивелина Добрева към непрекъснато професионално развитие и усъвършенстване.

Актуалност на темата

Представеният дисертационен труд е безспорно актуален, поради огромните предизвикателства, които Ковид пандемията постави пред общественото здраве. Бързото разпространение на коронавируса постави под натиск здравеопазните системи и работещите в тях. Постоянното нарастване на броя на новозаразените, повишаването на смъртността, липсата на специфично лечение, широкото медийно отразяване, работата на първа линия, свръхнатоварването, недостигът или липсата налични предпазни средства, усещането за недостатъчно адекватна подкрепа, страхът за живота на пациентите, както и страхът от заразяване поставиха под заплаха психичното здраве на медицинския персонал, работещ с пациенти с Ковид. Ето защо, ранната оценка на психичното здраве на медицинските специалисти и обмислянето на подходящи психологически интервенции е жизненоважно, от една страна с оглед опазването тяхното здраве, а от друга, във връзка с необходимостта от адекватно посрещане на потребностите на пациентите.

Всичко изложено дотук определя темата, посветена на проучването на социално-психологичния и диагностичния подход на медицинския лаборант като част от мултидисциплинарен екип за лечение на пациенти със SARS-COV-2, разгледана в дисертационния труд, като актуална и значима.

Познаване на проблема

Теоретичните разсъждения на Ивелина Драгиева Добрева произтичат от анализиране на 152 източника от които 66 на кирилица и 86 на латиница. Проученият литературен материал е оценен критично и творчески, в резултат на което е направен задълбочен анализ на теоретичните постановки. Всичко това логично води до извода, че докторантката притежава научни познания по проблема, към който е насочила изследователския си интерес.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията е с общ обем от 160 страници. Съдържанието на дисертацията включва: въведение, четири глави, заключение, изводи, приноси, използвана литература, 3 приложения. Текстът е илюстриран с 52 фигури и 16 таблици. Отделните глави на разработката са хронологично свързани и отговарят на структурните и съдържателни изисквания за подобен научен труд. Съдържанието на труда представя авторката като учен, който може да извършва научноизследователска дейност, да оформя изводи и обосновани предложения с научна и приложна стойност.

Във **въведението** аргументирано е обоснована актуалността на избраната тема.

Първа глава на дисертационния труд включва литературен обзор, представен на 43 страници, който е логично структуриран и систематизиран. В него освен много добри умения за теоретичен анализ, сравнение и обобщения, докторантката демонстрира и много задълбочено познаване на изследваната проблематика в теоретичен и практически план. По своите стилистични параметри изложението на текста притежава всички отличителни черти на научния стил.

В хронологичен порядък е разгледано възникването и разгръщането на Ковид пандемията и множеството предизвикателства, които тя постави по отношение на общественото здраве. Направена е социално-психологичната характеристика на пациент със Sars-Cov-2, основаваща се на обзор на множество проучвания в различни държави на въздействието на пандемията от Ковид върху психичното здраве на населението. Поставен е акцент върху резултатите от сравнителен анализ между България и други 14 държави, въз основа на които се достига до заключението, че негативните последици за психичното здраве са налице както в световен, така и в национален план. Изследвано е влиянието на болничната среда върху психиката на пациенти, диагностицирани с Ковид. Проучено е влиянието на пандемията върху психичното здраве на здравните специалисти. Разгледани са професионалните дейности и взаимодействията на медицинския лаборант като част от интердисциплинарния екип за диагностика и лечение на пациенти със SARS-COV-2. Очертани са личностните качества на членовете от мултидисциплинарния екип, необходими при взаимодействие с болни от Ковид. Въз основа на визираните в

литературния обзор нерешени въпроси по проучваната тематиката се извежда необходимостта от определен социално-психологичен и диагностичен подход на медицинския лаборант по време на грижата за пациенти с Ковид.

Във **втора глава** на дисертацията са представени целта, задачите, материала и методите на проучването.

Целта на научното проучване е да се изследва необходимостта от социално-психологичен и диагностичен подход на медицинския лаборант като част от мултидисциплинарен екип за диагностика и лечение на пациенти със Sars-Cov-2.

Целта и задачите са точно и ясно дефинирани, насочени към решаването на основния изследователски проблем. Формулирани са работните хипотези, предмета, обекта, обхванатите лица, критериите за тяхното включване, както и критериите за изключване. Описани са мястото, времето и инструментариума на изследването. Представен е основният понятиен апарат, дизайнът, организацията и очакваните ползи от научното проучване. Подбраните и приложени методи за събиране, обработка и статистически анализ на данните са релевантни на поставените изследователски цели.

В **трета глава** са представени резултати и анализ от анкетното проучване, проведено сред медицински лаборанти, медицински специалисти (лекари и медицински сестри) и пациенти, преболедували Ковид. Проучени са демографските характеристики на респондентите. Установено е, че по-голямата част от медицинските лаборанти и медицинските сестри и повече от една трета от лекарите се заразили с коронавирус по време на изпълнения на техните служебни задължения. Доказано е наличие на умерени притеснения и при трите групи респонденти по отношение на личния риск за заразяване с Ковид. От друга страна притесненията, свързани с инфектиране на близки при медицинските лаборанти и пациентите са много силни, а при медицинските специалисти- умерени.

Резултатите от научното проучване разкриват разнообразие от преживявания на анкетираните медицински лаборанти, медицински специалисти и пациенти по време на пандемията. Мнозинството и от трите групи изследвани лица са изпитали стрес и претоварване. Преобладаващата част от пациентите са изпитали различна степен на нервност и несигурност, докато делът на медицинските лаборанти и специалисти посочили тези преживявания е значително по-малък. Повечето от медицинските специалисти са споделили за нарушения в качеството на съня, а една трета от медицинските специалисти и пациентите са изпадали в леки депресивни състояния. Доказана е статистическа значима липса на социална подкрепа при пациентите.

Данните от изследването мнение на пациентите убедително показват, че установяването на положителен вирусологичен статус за инфекция с Ковид се осъществява чрез лабораторен тест, проведен в самостоятелна медико-диагностична лаборатория (СМДЛ) или в лаборатория, която е част от структурата на лечебно заведение. Интерес представлява взаимодействието на пациентите с медицинските лаборанти и медицинските специалисти при съобщаването на резултата от теста за положителен вирусологичен статус за инфекция с Ковид. Повече от половината от пациентите съобщават, че резултатът от теста им е бил съобщен от медицински лаборант от съответната лаборатория. Същевременно, според данните, на всеки от

медицинските специалисти и на една четвърт от медицинските лаборанти, участващи в проучването се е налагало в един или друг момент по време на пандемията от Ковид да съобщи на пациент положителен резултат, от направен тест за Ковид и е станал свидетел на определена поведенческа реакция от страна на пациента (най-често страх и напрегнатост). Значителна част от пациентите също съобщават, че са изпитали тревога за себе си и близките си, при узнаване на положителния резултат от теста. Повечето от медицинските лаборанти и медицински специалисти са предприели действие, с което да се минимизира тази реакция, за да може пациентът да придобие сигурност и спокойствие, като са се опитали успокоят пациента, или да потърсят помощ от друг специалист, който да консултира пациента. Резултатите от проученото мнение на медицинските лаборанти и медицинските специалисти категорично доказват и необходимостта от участието на психолог в мултидисциплинарния екип, лекуващ пациентите с Ковид.

В хода на проучването е открито и важноста на мултидисциплинарния екип при диагностицирането и лечението на болните от Ковид. Резултатите показват, че медицинският лаборант е незаменим и равнопоставен член на мултидисциплинарния екип, с ясно дефинираната роля при работа с пациенти с Ковид, нуждаещи се от лечение в болнична среда.

Интерес представляват данните, доказващи, че въпреки високата оценка, която повечето пациенти дават на всички участници в тяхното диагностициране и последващо лечение и въпреки високата оценка на уменията на медицинския лаборант да намали напрежението, чрез вдъхване на спокойствие или даване на допълнителна информация, са налице и отрицателни отговори на пациентите. Това доказва необходимостта от създаване на нови умения у медицинските лаборанти при директна комуникация с пациенти, по повод на резултати от проведени медико-диагностични изследвания. Данните от проучването доказват, че от изключително значение е всеки медицински специалист, в това число и медицинският лаборант, съобщаващ положителен резултат да има уменията да разпознава базови реакции у пациентите и да разполага с инструментариум, посредством който да благоприятства преработването на реакцията у пациента чрез предоставяне на информация, даване на надежда и спокойствие. Всички гореизложени резултати от проучването логично водят до извода за необходимостта от специфичен социално-психологичен и диагностичен подход на медицинския лаборант като част от мултидисциплинарен екип за лечение на пациенти със SARS-COV-2, необходимост от допълнително обучение, както и необходимост от включване на психолог в мултидисциплинарните медицински екипи, работещи в рисковата среда.

Представените резултати и тяхното обсъждане, отговарят в пълна степен на заложените хипотези, цел и задачи. Получените резултати са интересни и където е приложимо, статистически обосновани. Табличното и графично онагледяване съдействат за по-лесното възприемане на представените данни. Изложението на получените данни и тяхното обсъждане представят уменията на докторантката да борави с данните от проведеното изследване, да ги отразява правилно, да прилага уместно подходящите методи за анализ и да интерпретира задълбочено получените резултати.

Глава четвърта съдържа разработени от Ивелина Добрева подходи за подобряване и поддържане на психичното здраве на медицинските лаборанти. Първият от тях се основава на двата типа стратегии за справяне със стреса (копинг- стратегии) , в основата на които е проблемно фокусирано и емоционално фокусирано справяне със стреса. Специално внимание се обръща на използването на ресурсите на мрежата за социална подкрепа (емоционална, информативна и материална подкрепа), тяхната значимост и приложимост.

Вторият от подходите е Модел за превенция на психичното здраве на медицинските лаборанти, който се отличава със своята оригиналност и съществен приносен характер. Осъществяването на модела за превенция на психичното здраве на медицинските лаборанти преминава през седем основни етапа. През първия етап се предвижда проучване на мотивацията на всички работещи медицински лаборанти, още при въвеждането им в длъжност и впоследствие доразвиване по време на професионалната им реализация. Получените данни следва да служат като основа за сравняване с последващите проучвания за мотивация и удовлетвореност в хода на трудовата реализация. Следващият, втори етап, се основава на провеждане на проучвания, свързани с мотивация, тревожност, деперсивност и бърнаут периодично в хода на работа, посредством специфичен оценъчен инструментариум- HADS самооценъчен въпросник за определяне на интензивни тревожни и депресивни състояния, Maslach Burnout Inventory – MBI- въпросник за професионалното прегаряне и други валидизирани и стандартизирани въпросници.

Особено стойностни са предложените от докторантката превантивни мерки, описани в третия етап, които се набелязват въз основа на получените резултати от проучването и наблюдението за всеки конкретен случай. Такива мерки са смяна и/или оптимизиране на режима на работа и обучения за комуникативни умения; подпомагане на психо-емоционалното състояние на служителите чрез формиране на тренинг- и фокус-групи, тиймбилдинг, а при наличие на бърнаут и/или тревожно-депресивни състояния, поведенчески разстройства, агресивни прояви е необходимо служителят да се насочи за консултация с психолог/ психиатър и специализирани обучения. В четвърти етап се взема решение за прилагане на конкретна превантивна мярка, а в петия етап се прилага конкретната превантивна мярка. В шести етап се осъществява измерване на резултатите от приложената превантивна мярка, а в последния седми етап се преценява необходимостта от промяна на превантивната мярка, в зависимост от получените резултати.

Третият от представените подходи за подобряване и поддържане на психичното здраве на медицинските лаборанти е Модел на обучение на медицинските лаборанти, при който докторантката предлага включването в обучението на студенти в Медицинските колежи от специалност Медицински лаборант на „Клинично-лабораторни констелации при Ковид“. На ниво следдипломно обучение за завършилите специалисти е предложено обучение по следните теми: „Емоционална устойчивост по време на здравна криза“, „Организационно поведение и бърнаут“, „Съвременни тенденции на професионалното общуване“, „Кратки интервенции и мотивационни техники при работа с пациенти“, „Клинично-лабораторни показатели и техните промени в различните етапи на болни и преболедали Ковид“. Към всички теми са

разписани и конкретни програми. Предлага се обучението да бъде в рамките на максимум 3 дни, в удобни за работещите часове.

Изводите от проведеното изследване са сведени до шест и отразяват резултатите от проучването и постигането на изследователската цел.

Приносите от дисертационния труд са представени в осем пункта. Пет от тях са с теоретично-познавателен характер и три с практико-приложен характер. Приемам посочените в разработката основни приноси на дисертационния труд.

Формулираните препоръки са стойностни и с точни адресанти – Министерството на образованието, Ръководствата на специалността „Медицински лаборант“ в Медицинските колежи, Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи и Медицинските университети.

В трите **приложения** са включени всички инструменти, използвани в хода на проучването.

Представеният автореферат отговаря на нормативните изисквания. В него точно и ясно е очертано съдържанието на дисертационния труд.

Във връзка с дисертационния труд са направени две **публикации**, представени като научни съобщения на XXXIX International Scientific Conference The power of knowledge 16-18. December 2022 и публикувани в Knowledge International Journal.

Дисертационният труд съдържа съществени приноси в теоретично-познавателен и практико – приложен аспект, с които ще бъде подобрена дейността на медицинските лаборанти, като част от мултидисциплинарния екип за лечение на пациенти със SARS-COV-2 . Цялостната работа на Ивелина Добрева е доказателство за нейните възможности за осъществяване на самостоятелна научна дейност.

Заклучение

Дисертационният труд на Ивелина Добрева е актуален и иновативен. Той притежава всички характеристики на цялостно, задълбочено академично изследване на установен проблем и отговаря на изискванията за самостоятелно научно произведение, съгласно разпоредбите на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна.

В заключение, като имам предвид достойнствата на представения дисертационен труд и като отчитам безспорното авторство и визираните приносни моменти, убедено давам своя положителен вот и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Ивелина Драгиева Добрева по научна специалност „Управление на здравните грижи, област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“.

22.04.2024 г.
гр. Варна

Изготвил становището:

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679

Доц. Анна Георгиева, д.оз.